

לעשות שלום עם הפלסטינים*

אהוד מנור

סקירה: משה ב. יצחקי

על ההבדל בין שתי מלים: שלום, שלום

בשירו **עברית שימושית** (1979), פותח דן פגיס כך: "שְׁלוֹם, שְׁלוֹם. בְּעִבְרִית יֵשׁ עֶבֶר וְעֵתִיד, / אֶבֶל אֵין הוֹנָה, רק בִּינוּנִי. עֲכָשׁוּ נַעֲבֵר לְמִשְׁפָּט. / [...] ומסיים בבית זה: "[...] וְעַכְשָׁו עוֹד תִּרְגְּלִל לְסִיּוּם. / שְׁתֵּי מְלִים בּוֹ. הַבְּחִן יָפֵה/ בְּהַבְדִּל בֵּין שְׁתֵּי הַמְּלִים: שְׁלוֹם, שְׁלוֹם."

עם אמירת השלום לשלום הולך ומתרחק - הפתרון הראוי והרצוי לסכסוך הישראלי-יהודי-פלסטיני, ונוכח סכנת המדינה הדו-לאומית האורבת בפתח כמציאות בלתי הפיכה, ההתייחסות אל השלום היא כאל סוג של צרעת שיש להכניסה למחנה הסגר, לבידוד.

מזה זמן אני מנסה למצוא ספרות מסאית ומחקרית שממנה אוכל ללמוד על שורשי תופעת היעלמות השיח והמעשה בסוגיית הסכסוך. כל שמצאתי לא הניח את דעתי, עד שהגיע לידיי ספרו של אהוד (אודי) מנור לעשות שלום עם הפלסטינים. ספרו של מנור חשוב, כי הוא מחייב לחשוב, כי הוא מחזיר לסדר היום סוגיות שיש להתמודד איתן ביושר אינטלקטואלי ובניסיון להשתחרר מתזות, תבניות ודפוסי מחשבה. עוצמתו של הספר באתגר שהוא מניח לפתחן של מערכות חינוכיות ופוליטיות. אהבתי מאוד בספר, מלבד הכתיבה, הניסוח, הלשון העשירה והידע הרב, את העמדה שראוי לאמץ אותה עוד ועוד באקדמיה ובשדה החינוך: גישה מעורבת שיש בה ביטוי גלוי להשקפת עולם.

לעשות שלום עם הפלסטינים מציג פרשייה היסטורית שהתרחשה לפני קצת יותר משלושים שנה, שבמהלכה, על-פי מנור, חתר השמאל הישראלי כנגד כמה פעילים נמרצים ששאפו לעשות שלום עם אגודות הכפרים. מנור טוען שאגודות אלה והעומדים בראשן היו קבוצות אותנטיות שצמחו מקרב הפלסטינים. הספר עוסק בסקירת פרשייה ייחודית שהציעה ערוץ הידברות עוקף פת"ח ואש"ף, שמטרתו הייתה להתקרב ולחזק גורמים אחרים מקרב הפלסטינים, ששאיפתם לכונן יחסי שלום והכרה הדדית.

*מנור, א' (2012). **לעשות שלום עם הפלסטינים**. ירושלים: כרמל.

גיבורי הספר הם מנחם מילסון, קצין צנחנים בעברו וחוקר ספרות ערבית במקצועו, שהחליט לצאת מהאקדמיה ולהתערב במציאות עצמה, שהתמנה ליועץ לענייני ערבים (יע"ע) של מתאם הפעולות בשטחים בשנים 1976-1978, ויגאל כרמון, שהיה קצין בכיר באגף המודיעין של צה"ל, סגנו של מילסון כיע"ע, ולימים יועץ ראשי לממשלת ישראל (בזמנם של יצחק שמיר ויצחק רבין) לענייני טרור. הם שאפו לסייע לכמה מנהיגים פלסטינים שעמדו בראש אגודות הכפרים, אשר אנשיה, בניגוד לערפאת, הכירו במדינת ישראל וביקשו דרך לחיים משותפים בין הים למדינת ירדן, על בסיס הכרה אמתית ונכונות לפשרה.

יש בספר מספר נקודות תורפה. הצגת התמיכה ברעיון של אגודות הכפרים והחלשת פת"ח ואש"ף שהייתה אמורה להביא להכרה הדדית ולפשרה היסטורית בין ישראל לפלסטינים, היא גורפת מדי ואינה מתייחסת ברצינות הראויה לכוחות הדומיננטיים שפעלו בתוך החברה הפלסטינית ולביקורת שלהם כלפי אגודות הכפרים. התזה המוצגת בספר מתעלמת מהיבטים פסיכו-לאומיים, דתיים ואחרים של הסכסוך. עם זאת ראוי לציין כי באחד מהראיונות שנערכו עם מנור לאחר הופעת הספר, הוא אינו שולל את האפשרות שגם המהלך הזה עם אגודות הכפרים היה נכשל מסיבות שונות וכתוצאה מכוחות שונים שפעלו במרחב.

עניין אחר שהעסיק את מחשבתי בקריאת הספר, הוא היחס לגישות היסטוריות שמסקנתן שונה ממסקנות הספר, כמו למשל זו של מירון בנבנישתי, הטוען מזה כמה עשורים כי המציאות הדמוגרפית, הגיאופוליטית והפוליטית, הן של ישראל והן של הרשות הפלסטינית, ומדיניות הכיבוש וההתנחלות, שומטות את כל הבסיסים לפתרון פוליטי של חלוקת ארץ ישראל ההיסטורית ומוליכות בהכרח למדינה דו-לאומית. בנבנישתי, שביסס את תפיסת "אי ההפיכות" במחקריו מציג באופן משכנע, נוקב וכואב בספרו האחרון – חלום הצבר הלבן (2012) את ההחמצות ההיסטוריות ואת הדרך הבלתי נמנעת לאובדן החזון של אבות הציונות.

מה שמושך את לבי אל לעשות שלום עם הפלסטינים ואל מחברו, היא הזיקה והמתח שבין ההיסטוריון מנור למחנך אודי. זה האחרון מגיח מבין עמודי הספר ומציע לא להיכנע לרפיון ולא-מעש הנובעים מתוך כישלונות והחמצות להשיג הסכם שלום. המחנך אודי תובע לפעול בשדה החינוכי והפוליטי כדי לשנות את המציאות לבל תהיה אי-ההפיכות עובדה מוגמרת. דומה שההוויה הפוליטית-חברתית בישראל נמנעת ובורחת מהעיסוק בשאלת הסכסוך ופתרונה, כמו 'אישה שבורחת מבשורה'. אני מניח את האתגר של בחינת התהליכים הללו, למרות מגבלת הפרספקטיבה, לפתחו של ההיסטוריון אודי מנור לכתובת ספרו הבא. אני מצטרף לקריאתו להעמקת השיח בשדות ההשפעה האפשריים - חינוך ופוליטיקה. גם אם נגזר עלינו להגיע בסופו של יום למדינה דו-לאומית, מוטב שנגיע אליה יודעים יותר, צנועים יותר, סובלניים יותר, מוכנים יותר לבירור נוקב בשאלת זהותנו ועתידנו על סף הבלימה והתהום של חיינו בארץ חמדת אבות.